

Давид Албахари

ЖИВОТИНСКО ЦАРСТВО

превод од српски:
Елизабета Баковска

Културна установа Блесок
Скопје, 2015

Copyright © за македонското издание: Културна установа „Блесок“, 2015

Сите права се задржани

Наслов на оригиналот: Životinjsko carstvo

Copyright © 2014 by David Albahari. First published under the Serb language title ŽIVOTINJSKO CARSTVO by Čarobna knjiga

Ниеден дел од оваа публикација не смее да биде репродуциран на кој било начин без претходна писмена согласност на издавачот.

Поддржано од Фондација Ева Тас

EVATAS FOUNDATION

Knjiga je objavljena uz finansijsku podrsku Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije/Оваа книга е објавена со финансиска поддршка од Министерството за култура и информации на Република Србија

Република Србија
Министерство културе и информисања

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”,
Скопје

821.163.41-31

АЛБАХАРИ, Давид

Животинско царство / Давид Албахари. - Скопје : Блесок, 2015. -
133 стр. : илустр. ; 20 см. - (Едиција EvaTas)

ISBN 978-9989-59-634-6

COBISS.MK-ID 99440650

Давид Албахари

ЖИВОТИНСКО ЦАРСТВО

превод од српски:
Елизабета Баковска

Културна установа Блесок
Едиција ЕваТас

Скопје, 2015

Вовед

Ракописот којшто овде му се нуди на читателот е најден во една канта за отпадоци на белградскиот аеродром кон крајот на јуни 2005 година. Ракописот се наоѓаше во една сина папка по која имаше излепено ликови од Дизниевите цртани филмови. Лицето кое го извади од пластичната кеса со ѓубре, убедено дека се работи за некои приказни за деца, го однесе дома, ама штом забележа дека во текстот се споменуваат војници и касарни, го предаде на аеродромското обезбедување. Службеникот кој го прими ракописот беше поет-аматер, член на литературното друштво „Оскар Давичо“. Тој се заинтересира за ракописот, почна да го чита и не можеше да го испушти од раце сè до крајот. Потоа му го проследи текстот на претседателот на друштвото, а овој му го однесе на својот кум, угледен книжевен критичар кој напиша препорака за објавување на „овој возбудливо напишан“ роман. Препораката стигна до уредникот на малата издавачка куќа Простор. Уредникот прифати да го објави ракописот и долго работеше на него. Успеа да ги разреши повеќето нејасни места во ракописот, а посебно внимание посвети на белешките: го утврди нивниот вистински редослед, ги прочисти од некои нелогичности и непотребни повторувања, ама не успеа да утврди колку луѓе учествувале во нивното создавање. На крај, треба да се каже дека тој самостојно реши на кориците на книгата да не пишува дека е „дело на непознат автор“, какви што има многу во историјата на книжевноста, туку дека е подобро да се измисли некое име, какво било, кое читателите ќе го поврзуваат со насловот на романот. Доколку подоцна се појави вистинскиот автор на ракописот, неговото име веднаш ќе го заземе местото кое му припаѓа на кориците на книгата.

Пролог

Од вчера, светот стана малку подобро место.¹ Во него, имено, веќе го нема Димитрије Донкиќ. Го убив. Не знам кого тоа повеќе го изненади: него или мене, ама претпоставувам дека тоа не можеше да се избегне: јас се изненадив што тој заборавил, тој се изненади што јас сум запаметил. Да се памети нешто четириесет години и тоа со толку детали, не е мал потфат, иако имаше моменти кога бев подготвен во истиот миг да преминам во спротивниот табор, кај оние што забораваат. Толку е убаво да се заборава, реков пред сите, толку лесно во споредба со сето она што мораш да го научиш за да умееш добро да паметиш. Доволно е да му се препуштиш на времето и заборавот набргу ќе го начне ткивото на секој спомен. Паметењето, од друга страна, стравува од времето и чини сè што може за да му избега. Исклучок се оние лица како што сум јас, лица кои воопшто не се снаоѓаат во времето и во паметењето и живеат случаен живот, не онака како што сакаат, туку онака како што им одредуваат другите, дури и тогаш кога на оние другите им се чини дека ништо никому не му одредуваат. Накусо речено, да бев јас задолжен за наоѓање на Димитрије Донкиќ, тоа веројатно никогаш немаше да се случи и којзнае колку пати сум поминал покрај него на улиците на Торонто². Мара, всушност, го препозна, иако воопшто не знаеше дека тоа е чин на препознавање. Да не беше Мара, немаше да ја има ни оваа приказна или ќе постоеше во некој друг облик, кај што секој од нас би играл друга улога. Мара беше една од оние луѓе кои навидум не забележуваат ништо околу себе, иако навистина гледаат речиси сè. Безброј пати се имав убедено во таа нејзина способност и не престанував да се чудам, што неа само ја тераше на дополнително смеење. Шетаваме таа вечер

покрај брегот на езерото. Беше топло, воздухот беше влажен и неподвижен и момчињата и девојките повремено хистерично викаа како тие крици да ќе ја однесат спарината од која не можеше да се дише. Тогаш Мара ме фати за лакотот и рече: „Погледни го оној човек во мантил, со оние црни подочници личи на ракун.“ Ова е уште еден пример од арсеналот на нашите разлики и јас да го забележев тој човек, тоа ќе го сторев заради мантилот, толку несоодветен за лепливата вечер, а не заради подочниците кои ја потсетија на ракун. Ракун, да, тоа беше тој збор. Во времето кога Димитрије Донкиќ го викавме Ракун, никој од нас го немаше видено тоа животинче во живо. Во зоолошката градина во нашиот град имаше волци, лавови, тигри, жирафи и слонови, разни глувци и фазани, ама не паметам дека имаше кафез со ракуни.³ Првпат ги видов кога дојдовме во Торонто, ама ни тогаш не помислив на Димитрије Донкиќ, не мислев на ништо, бидејќи очајнички сакав сè да остане зад мене, па што побргу да го почнам животот од почеток и да се научам повторно да сонувам. Можеби, како што кажав, поминував покрај него – новите имигранти одат на исти места – и не сфаќав дека е тој. Тогаш, сега, кога било, нема тука некоја разлика, оти мене, по сè судејќи, ми беше доделено да го убијам, што значи дека конечниот резултат секогаш би бил ист. По смртта, ѝ реков на Мара, и така сè се изедначува. „Не“, одговори Мара, „толку по смртта се покажуваат разликите“. Добро, се сложив, ги кренав рамениците и се подготвив да одам понатаму, оти знаев дека со Мара не вреди да се расправаш. Дури и ако на крајот го признае поразот, ќе го стори тоа само за да го претстави како своја камуфлирана победа. Камуфлажа е добар збор, ме потсетува на времето кога го запознав Димитрије Донкиќ. Мара тогаш не ја познавав,

иако живееше во истиот град и си играше во истиот парк во кој често одев, ама тогаш таа беше тригодишно девојче и ја интересираа куклите и другите играчки повеќе од намуртениот, осамен војник кој, наспроти сите прописи, лежеше и дремеше на клупата. Седумнаесет години подоцна, кога ја запознав на Филолошкиот факултет во Белград и јас и таа се трудевме да го заборавиме тој парк (и многу други места, се разбира), ама токму нечие споменување на Бањалука, кое одеднаш одекна во ходникот, нè натера да се погледнеме и оттогаш, ако така можам да кажам, не престанавме да се гледаме. И ете, веднаш ќе кажам: Мара е мојата совест. Мара е мојата добра волја. Мара е онаа која ќе стори сè што ветувам а никогаш не го исполнувам. Без неа, тоа сега е сосема извесно, ни мене немаше да ме има, или ќе постоев во некој тешко согледлив облик, под којзнае кое име. Дури и оваа приказна, оваа историја за Димитрије Донкиќ, во еден дел е приказна за Мара, без оглед на тоа како ќе ја раскажам. А како и да го сторам тоа, секогаш ќе биде неуспешен обид, ја предупредив Мара, оти има нешта, има луѓе и настани кои се поголеми од зборови, излегуваат од обемот на речениците и ги пречекоруваат границите на приказната. Димитрије Донкиќ, ѝ реков на Мара, беше еден од таквите.

Приказна

Јас и тој се запознавме во Бања Лука, во касарната во која требаше да го минеме својот воен рок. Се претставувавме како белграѓани, иако тој живееше во Нови Београд, а јас во Земун. Ми пријде додека чекав во ред да ме запишат во воените книги и да ми дадат алишта, се наведна (беше повисок и покрупен од мене) и ми шепна в уво: „Разбрав дека си белграѓанец, фала богу, оти кога ќе ги слушнам оние други гласови и акценти, ми доаѓа да полудам. Сето тоа треба да се истепа, што велиш?“ Ништо не реков и тој набргу се оддалечи. Сега се каам што не останав доследен па секогаш да му одговарам со молчење, ама тогаш бев уплашен од приказните, кои ги слушав пред да одам во војска, од приказните за тоа како воената известувачка служба знае кој сè бил вклучен во студентските протести кои неколку години претходно се беа случиле во Белград.⁴ Мојата улога беше безначајна – бев член на еден од многуте одбори и комитети со звучни имиња, а всушност можеби трипати имав однесено некои документи во простории во кои заседаваа други одбори, веројатно поважни од нас. Никогаш, меѓутоа, не добив ништо да враќам, што можеби можело да значи дека сум бил член на работна група која подготвувала материјал за работа на некој одбор, ама истакнувањето на безначајноста на мојот ангажман не ги смируваше моите стравови. Гласиштата што се ширеа низ Белград зборуваа за проблемите со кои се соочуваа дури и лицата за кои сите знаеја дека биле само неми посматрачи. Некои од нив, на пример, веќе не успеваа редовно да ги полагаат испитите, на другите волшебно им исчезнуваа пасошите, третите не можеа да добијат дозвола за постојан престој во главниот град, а четвртите брзо ги пуштаа на отслужување на воениот рок.

Никому, колку што мене ми беше познато, ништо не му се случи, но војската претставуваше толку мрачна област што мојата загриженост сепак беше прифатлива. Тоа, веројатно, беше уште една причина за мојата недоверливост кон Димитрије Донкиќ, иако ништо не предизвикуваше сомнеж и сè се одвиваше на вообичаениот начин. Регрутите продолжуваа да пристигнуваат во касарната во текот на следните два-три дена и почетната хаотичност полека преминуваше во состојба на ред. Научивме каде ни се креветите, каде се спалните, а каде треба да бидат ножните прсти кога наутро ќе се построиме пред нашата зграда. Станавме членови на десетини кои формираа чета, добивме десетари и водници, потпоручници и поручници. Добивме дрвени касети за сместување на нашите работи, а неколку дена подоцна добивме и оружје, некој пушка, некој автомат а некој пушкомитралез⁵. Пред тоа се случи и првото одење на колективно туширање, исполнето со купишта вулгарности и малтретирање на оние кои на кој било начин се издвојуваа, што доведе до забрзано создавање на нови сојузи и разни групи, кои напорно се трудеа да ни покажат дека животот во касарната е невозможен за оној кој ќе остане вон тие групирања. Меѓутоа, имаше и доволно упорни кои успеваа да останат независни и да го задржат статусот на поединец, што и мене ми поаѓаше од рака некое време. Потоа капитулирав. Имено, сето тоа време, значи, во текот на тие први денови и недели, Димитрије Донкиќ не престануваше да потскокнува околу мене, да потпрашува и да се распрашува. Секогаш бараше нешто, а потоа, кога ќе го добиеше тоа што го бараше, не ни помислуваше да го врати во договорениот рок, за потоа да те изненади со некоја невообичаена понуда или со мал подарок, да речеме, со кутија наполитанки, замотани

во страница од некој весник. Во војска, во која младиот војник постојано мисли дека сите го заборавиле и дека веќе не постои како човечко суштество, таквите мали потези значеа многу повеќе отколку некоја слична постапка во светот на цивилите. Во воениот свет секоја таква постапка делуваше искрено, беше беспрекорно чиста и носеше извесна мерка на надеж во човечката добрина. Не сакам со тоа да кажам дека престојот во касарната беше обележан со суровост и со недостаток на човечност, бидејќи меѓу војниците имаше многу повеќе такви кои, иако тоа чудно звучи, уживаа што се во униформа. И како што на некои војници – на мене, на пример – се гледаше дека не знаат што да прават со чувството кое ги притискаше како најтежок товар, на лицата на многумина лебдеше израз на задоволство. Единствено лицето на Димитрије Донкиќ остана непроменето, т.е. поточно речено, на неговото лице се појавуваа и двата изрази, во зависност од тоа со кого разговараше.⁶ Мене ми покажуваше очај, на другите им покажуваше задоволство, ама ништо не кажуваше кој од нив е точен. Како и да е, продолжив да му попуштам и полека да потпаѓам под негово влијание. Да знаев тогаш кон што води тоа, сè би било поинаку. Додуша, тогаш можеби ни јас не би бил жив, што значи дека никој не би можел да раскаже што им се случи на Димитрије Ракулот, Миша Врабецот, Реџеп Змијата и Горан Крлежот. Да, со други зборови, сите тие се мртви, освен мене, а мене ме викаа Тигар. Имено, ја рецитирав песната на Блејк за тигарот. Прво ја рецитирав на англиски (Tiger! Tiger! burning bright in the forests of the night, what immortal hand or eye could frame thy fearful symmetry?), потоа на српски, во свој лош превод (Тигру, тугру, ти кој гориш во шумите на мрачната ноќ, чија ли рака ја скова симетријата на твојата

моќ?), бидејќи не знаев ниеден друг.⁷ Песната им се допадна, ме натераа да ја повторам уште двапати, а потоа ме наградија со аплауз. Сето ова се случуваше пред војничката кантина, со предвидливите дофрлања на другите војници („Да те ебе тој тигарот“, „Мајка ти е тигрица, сине!“ и слично). Тогаш Димитрије Донкиќ ми рече дека е редно, бидејќи тие тројца веќе имаа, како што рече, животински прекари, и јас да добијам таков и дека во иднина ќе ме викаат Тигар. Набргу потоа некој нашата група ја нарече „Животинско царство“, па и Миша, кога подоцна ни се придружи, доби соодветен прекар, т.е. стана Миша Врабецот. Пред неговото доаѓање, на самиот почеток на создавањето на „Животинско царство“, Димитрије Донкиќ и јас правевме пар, со оглед на тоа дека и двајцата бевме од Белград, а Реџеп Змијата и Горан Крлежот, кои беа од Приштина, го правеа другиот пар. Потоа, јас некое време бев во добри односи со Реџеп, а Горан и Димитрије станаа неразделни. Со доаѓањето на Миша сè се смени, бидејќи со доаѓањето на петтиот член групата ја изгуби својата едноставна симетрија и нè воведе во светот на асиметричните поделби, поврзан со тајни договарања, трансфери на влијание, лаги и непредвидливи пресврти. Миша во прв момент се дружеше само со мене, што ги наведе Реџеп, Димитрије и Горан на формирање на, како што Миша и јас ја нарековме, „првата ударна тројка на Животинското царство“. Го користам името Миша оти тој така се претставуваше, а неговото вистинско име всушност беше Миодраг, а сите го викаа Мајк. Мајк и Миша не звучат баш слично и тоа сигурно придонесе кон збрката во потрагата по некој којшто требаше да се вика Миодраг. Подоцна, кога Миша стана близок со Димитрије Донкиќ, т.е. кога беше принуден барем малку да се зближи со него, Реџеп

повторно се заортачи со Горан, а јас останав сам. Ама не се жалам заради тоа. Во војска, самотијата е најголемата скапоценост, што значи дека повеќето не ја почитуваат. Оној момент кога некој ќе се обиде да се осами, истиот миг, како само да чекале таква прилика, му приоѓаат два-тројца војници и почнуваат да го вознемируваат на најразлични начини. На некој посматрач од страна тоа би му изгледало како некоја игра: прво од групата ќе се издвои некој кој се обидува да се оддалечи со брзи или споричекори или пак се нишка како пајка, но без оглед на тоа како се движат, оној првиот секогаш се враќа во групата од која се обидувал да избега. Некој, во воениот врв, претпоставувам, стравувал од можноста таа желба за самотија да не претставува вовед во пат без крај, во можно самоубиство, кое би фрлило лага на војската и би влијаело на зголемување на бројот на оние кои се обидувале да се ослободат од обврската да служат воен рок.⁸ Но сето време, сам или не, чувствував дека Димитрије ми клечи зад грбот и чека поволен момент што повеќе да ми се приближи. Ми приоѓаше полека, без брзање, вешто ме придобиваше за себе и не ми дозволуваше да ги согледам работите такви какви што се. По воведниот настап во просторијата со новите регрути, со лукавото инсистирање дека, како деца на велеградот, ние сме нешто повеќе од другите луѓе, од тие, како што ги викаше Димитрије, „кутри несреќници“, на кои судбината им доделила да се родат во гратчињата и паланките низ земјата, со изненадување сфатив дека со тие зборови тој допре до нешто во мене што не ми се допаѓаше и што лесно можеше да ме наведе да го следам како куче.⁹ Меѓутоа, тој имаше смислено нешто друго за мене. „Кучешките улоги“ ги добија Реџеп Змијата и Горан Крлежот, додека јас бев предвиден за

улога на мамец за оној заради кој сето ова се случуваше. Сето тоа го разбрав подоцна, кога, заедно со Мара, се обидував да го реконструирам целиот тек на случувањата. Тие денови среќно истрчував пред зградата во која беа сместени војниците од неколку чети и чекав да се појави Димитрије Донкиќ. Тој секогаш стигнуваше со мноштво информации за касарната, надворешниот свет, поединечни војници и офицери и што е особено важно, со ѓезве црно кафе. Секогаш знаеше каде се наоѓа некоја доволно зафрлена просторија во која можевме да пиеме кафе и да разговараме. Излезе дека слуша слична музика како и јас, и дека во своите омилени писатели ги има и оние кои отсекогаш сум ги сакал, Саројан и Вулф и, повеќе од сите, Фокнер. Подоцна, кога заедно со Мара се обидував да го реконструирам целиот тек на настаните, никако не успеавме да разбереме како сум можел така слепо да му верувам. Добро, реков, што неговите барања не беа големи, барем не на почетокот, а точно е дека се имав навикнато на него како на некоја адиктивна супстанца која не ми е неопходна за редовно функционирање, иако човек подобро се чувствува со неа отколку без неа. Сега за тоа можам да го обвинувам само она чувство на страшна празнина и бесмисленост кое го обзема човека кога ќе се најде во не-сакана ситуација, оти тогаш, во таквите ситуации, секој и сечиј гест на добра волја му значи повеќе отколку во вообичаените, секојдневни настани. Како и да е, јас треперев од исчекување да го видам Димитрије Донкиќ, наместо да се запрашам од каде тој сето тоа го знае, откај му се доверливите информации за разни луѓе и случки. Ништо од тоа тогаш не ми беше важно оти Димитрије Донкиќ ми го даваше она по што копнеев: се однесуваше кон мене како кон јасно дефиниран поединец, со препознатлив иденти-

тет, а не како кон лице без идентитет, само едно од многуте, кои ѝ одговараа на војската и во какви војската сакаше да нè престори. Во сабота, кога масовно излегувавме в град, убаво можеше да се види дека ние, всушност, бевме невидливи, оти луѓето околу нас одеа како да не постоиме. Тоа особено добро се гледаше во погледите на девојките кои минуваа покрај нас како некакви рендгенски зраци, а ако се охрабревме да им се обратиме, зачудено гледаа високо над нашите глави како тие чудни гласови да допираат од место изгубено во бескрајот на вселената. Притоа, воопшто не беше важно дали тој војник е привлечен, висок или низок, составен од сало или од мускули. Резултатот секогаш беше ист. Тоа најверојатно требаше да биде оној „универзален војник“ за кој некогаш пееше бунтовниот Донован. „Никогаш од вас нема да станат добри војници“, со рапав глас ни рече поручникот и мене срцето ми затупа како поручникот да рекол дека ќе ме пушти дома. „Во војна“, продолжи, „вашиот просечен животен век, како припадници на моторизирана пешадија, изнесува околу седум минути, а нашата задача е да ве подготвиме така што секоја од тие седум минути ќе бидете подобри од кој било противник.“ Заврши во поздравен говор и командуваше тргнување на појадок. Тргнавме по него, со наведнати глави, како да нè водат на губилиште, а не во трпезарија. „Сере поручникот“, гласеше коментарот на Димитрије Донкиќ за време на појадокот. „Седум минути, како да не!“ Тој знае, рече Димитрије, некои други показатели во кои се тврди дека нашиот просечен животен век е два саата и дваесет минути! Војниците на масата почнаа весело да се кикотат и да се поттурнуваат, како војната веќе да беше почнала, а тие ја однеле првата, важна победа. Димитрије се искези и ми рече преку масата:

„За нас тоа не важи, ние ќе живееме вечно.“ Се насмеав и одмавнав со раката. Со другата рака се обидував да го тргнам кајмакот од шолјата со бело кафе, ама тој се тегнеше и се кинеше и белузлави парченца се нишкаа на разбрануваната површина. Никогаш не сум го сакал кајмакот во млекото и сега зјапав во шолјата на масата и немо си повторував: Следниот пат земи чај, следниот пат земи чај! И покрај тоа, бев сосема мирен. Зборовите на Димитрије очигледно делуваа на мене, без оглед на тоа што бев убеден дека ја измислил целата приказна и дека податокот на поручникот е точен. Но, во тоа се состои и доблеста на утехата, во тоа давање надеж, во воспоставувањето на нова верба. Во тоа Димитрије беше вистински мајстор, а ние се туткавме околу него како гладни пилиња и се кострешевме кога тој ќе му се обратеше некому од нас. Во еден момент тензијата меѓу Реџеп, Горан и мене стана толку голема што тој мораше да нè собере и да ни се закани дека ќе го распушти „Животинско царство“ доколку не се смениме. Го послушавме и се сменивме. Во војска се учиш дека ништо не треба да се одлага и дека што побргу реагираш, толку поголема слобода ќе оствариш. Освен тоа, Димитрије Донкиќ не криеше дека е важно да се имаат пријателски контакти со Албанците од Косово кои беа одлично организирани и ја контролираа кујната и магацините со храна. Добрите односи со Реџеп ни гарантираа слободен премин преку нивната територија, потоа поддршка во случај на некој судир и, што е можеби најважно, најдобрите порции или парчиња месо за ручек и вечера. Сосема непознати војници, Албанци, ме поздравуваа низ касарната, ми нудеа цигари или ми се обраќаа за помош во градската пошта додека ги пополнуваа обрасците за препорачани пратки и пакети. А доколку требаше итно да

се отиде в град, тие секогаш имаа некоја врска на стража, војник кој гледаше во друг правец додека ние ја прескокнувавме оградата или се провлекувавме низ расклатените штици. Полека го запознавав просторот на нашата касарна. Требаше прво во себе да ја совладам одбојноста кон сè што беше армиско, подоцна се покажуваа разни патеки и се откриваа многу речиси „тајни“ места. Едно од нив беше библиотеката. Не можев да им поверувам на очиве. Сè до тој миг бев уверен дека единствената воена библиотека се наоѓа во Домот на ЈНА, во центарот на Бањалука, но таа беше затворена во она време кога излегувавме в град, што ме наведе да му се пожалам на нашиот поручник и да побарам вонреден излез в град за да земам книги за читање. Тогаш од него (додека гласно се смееше по моето барање: „Е, еби му мајката“, рече, „вие студентите навистина мислите дека војската е забанција, нешто како годишен одмор“) дознав дека во малечката барака наспроти зградата во која беше сместена нашата чета се наоѓа гарнизонската библиотека. Тоа го немав порано откриено бидејќи бев уверен дека во тој дел од касарната се наоѓаат само канцеларии и магацини, што дури и за еден војник беше крајно неинтересно. Го искористив првиот слободен миг да го проверам тврдењето на поручникот и да тргнам во извидница. Се прикрадов кон таа барака како во неа да ме чека орда на џелати, полека се дигнав и сирнав низ прозорецот. Здогледав бројни полицаи со книги, весници наредени на масата и чад од цигара што ја пушеше некој кој не се гледаше. Од погледот на книгите ми потекоа лиги. Се исправив, ја истресов земјата од дланките и од колената, тропнав на вратата и не чекајќи одговор, влегов. Војникот кој работеше во библиотеката не беше нешто исклучително среќен што ме гледа,

особено кога слушна дека сум кандидат за неговото место, но го утешив кога му кажав дека поручникот нагласи дека јас ќе бидам помошник сè додека војникот библиотекар не си оди дома. Библиотеката, патем речено, беше вистинска ризница. Додуша, во неа немаше нови книги и преводи, ама затоа имаше многу изданија на книги од поранешниот период, до кои тешко се доаѓаше во библиотеките и книжарниците. Купот весници на масата исто така беше привлечен, особено заради тоа што војниците ретко купуваа весници, а кога го правеа тоа, љубоморно ги чуваа или бргу од нив ќе ги исечеа текстовите кои нешто им значеа. Мразам да читам весници полни со празнини, а тука, на масата во библиотеката, се наоѓаше куп скоро недопрени весници кои секојдневно стигаа од разни делови на нашата земја.¹⁰ Една маса во читалната скоро во истиот миг стана „моја маса“ и на неа секогаш стоеја книги кои во тој миг ми беа потребни. Во тие свои чести доаѓања веројатно повеќепати сум поминал покрај Миша Брабецот, односно Миодраг, кој, како што подоцна ми кажа, исто така доаѓаше во библиотеката неколкупати неделно. Во војска брзо се учи дека не треба да се обрнува внимание на никого посебно (освен на себе, се разбира), особено не на други војници, така што беше разбирливо зошто порано не сум го препознал, сè додека еден есенски ден, две или три недели по моето доаѓање во библиотеката, не се отвори влезната врата и таму, по пократка пауза, се појави ситен, непознат војник. Тоа беше Миодраг, но тогаш сè уште го немав препознаено. Стоеше на врата, очигледно несигурен, сè додека војникот библиотекар не му рече еднаш да одлучи дали влегува во библиотеката или излегува од неа, но прво нека ја затвори вратата оти надвор дува ветер. Тоа го кажа со така очајнички глас како надвор да